

ULUSLARARASI EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR SÖZLEŞMESİ

(BM Genel Kurulunun 16/12/1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı
kararıyla kabul edilmiş ve 03/01/1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir)¹

¹ “Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi” (“**ESKHS**”) (“*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*”), Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 16/12/1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş, 19/12/1966 tarihinde imzaya açılmış ve 03/01/1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

BM Genel Kurulunun **ESKHS**’yi kabul ettiği 16/12/1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı karar, hiç aleyhte oy çıkmaksızın 105 lehte oyla benimsenmiştir. (MSHS’nin kabulü için kullanılan olumlu oy sayısı 106 idi). 10/12/1948 tarihli **EİHB**’nin kabul oylamasında çekimser kalan 8 Devletten 7’si (Belarus, Çekoslovakya, Polonya, Suudi Arabistan, Ukrayna, SSCB ve Yugoslavya) **ESKHS** için olumlu oy kullanmıştır. 1948 **EİHB** oylamasında çekimser kalan Güney Afrika ise, **ESKHS** oylamasına katılmamıştır. Öte yanda, 1948 **EİHB**’nde oylamaya katılmayan Honduras ve Yemen de, **ESKHS** için olumlu oy kullanmıştır.

Türkiye bu Sözleşmeyi, imzaya açıldığı 19/12/1966’dan yaklaşık 34 yıl ve yürürlüğe girdiği 03/01/1976’dan yaklaşık 24 yıl sonra 15/08/2000 tarihinde imzalamıştır. Türkiye, bu Sözleşmeyi onaylamak üzere 04/06/2003 tarih ve 4867 sayılı “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”u çıkartmıştır, (RG, 18/06/2003, s.25142). Sözleşmenin orijinal metni ve Türkçe resmi çevirisi, Bakanlar Kurulunun 10/07/2003 tarih ve 2003/5923 sayılı Kararına ekli olarak yayımlanmıştır, (RG, 11/08/2003, s.25196). Ayrıca, Bakanlar Kurulunun anılan Kararına ekli olarak, Türkiye’nin onaylama işlemine eklediği toplam üç adet “beyan” ile bir adet “çekince” metinleri de aynı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu Beyan ve Çekince metinleri, Sözleşmenin altında verilmiştir.

Türkiye, **ESKHS**’nin onay belgesini 23/09/2003 tarihinde depo etmiştir ve (md.27/2) uyarınca bu Sözleşme Türkiye bakımından 23/12/2003 tarihinden itibaren hüküm doğurmaya başlamıştır. Yukarıdaki verilere göre, Türkiye, **ESKHS** ile bağlanma işlemini belgenin imzaya açıldığı 19/12/1966’dan 37 yıl ve yürürlüğe girdiği 1976’dan ise 27 yıl, 11 ay, 20 gün (yani, 28 yıl) sonra ancak gerçekleştirmiş olmaktadır.

BAŞLANGIÇ²

Bu Sözleşmenin Tarafı Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartında ilan edilen ilkelere uygun olarak, insanlık ailesinin tüm üyelerinin doğuştan sahip bulunduğu/(insan olmak sıfatına yerleşik) onurun ve eşit ve devredilmez haklarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğu değerlendirmesini yaparak,

Bu hakların, her insanın doğuştan sahip bulunduğu kişi onurundan kaynaklandığını kabul ederek,

Evrensel İnsan Hakları Bildirisine³ göre, medeni ve siyasi özgürlükleri ve korku ve yoksulluktan kurtulma özgürlüğünü kullanan özgür insan

“ESKHS”nin tarafımızdan yapılmış olan serbest Türkçe çevirisi daha önceki çeşitli derlemelerimizde yayımlanmıştı. Bunların kronolojik olarak en yakın tarihli ikisine işaret ediyoruz. Gözden geçirilmiş, dipnotları ve açıklamalar eklenmiş Türkçe çevirisi ve ayrıca İngilizce orijinal metni için bkz., Mehmet Semih Gemalmaz, **İnsan Hakları Belgeleri/Human Rights Instruments/Cilt IV/Birleşmiş Milletler-Birinci Bölüm**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, sf.25-52 (Türkçe) ve sf.363-379 (İngilizce). (Bu derleme bundan böyle, **“İnsan Hakları Belgeleri/Human Rights Instruments/Cilt IV/2004”** olarak anılacaktır). Daha yakın tarihli olarak bkz., Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Usul Hukuku Mevzuatı: 1. Kitap (Açıklamalı – Karşılaştırmalı) Birleşmiş Milletler Belgeleri**, Legal Yayıncılık, İstanbul, Mart 2006, sf.113-125. (Bu derleme bundan böyle, **“Usul Hukuku Mevzuatı/1. Kitap/2006”** olarak anılacaktır).

“ESKHS” hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, Legal Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2007, (Genişletilmiş 6. Baskı), sf.500-515. (Bu kitap bundan böyle **“İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisi/2007”** olarak anılacaktır).

² “ESKHS”nin Türkçe resmi çevirisinde, hukuk dilinde kullanılan şekliyle doğrusu “Başlangıç” (“*Preamble*”) olması gereken sözcük, hatalı biçimde “Giriş” olarak çevrilmiştir.

³ “ESKHS”nin Başlangıç bölümünün üçüncü paragrafında göndermesi yapılan **“Evrensel İnsan Hakları Bildirisi”** (“EİHB”) (“*Universal Declaration of*

idealinin, ancak, her kişinin medeni ve siyasi haklarının yanı sıra ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından da yararlanacağı koşulların yaratılması halinde gerçekleştirilebileceğini kabul ederek,

Birleşmiş Milletler Şartı çerçevesinde Devletlerin, insan haklarına ve özgürlüklerine evrensel ölçekte saygı gösterilmesini ve riayet edilmesini geliştirmekle/(teşvikle) yükümlü olduğunu dikkate alarak,

Diğer kişilere ve içinde yer aldığı topluma karşı ödevleri bulunan bireyin, bu Sözleşmede tanınan hakların geliştirilmesi ve bunlara riayet edilmesi için çaba göstermek sorumluluğu altında olmasını sağlayarak,⁴

Aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmışlardır:

Human Rights”), BM Genel Kurulunun 10/12/1948 tarih ve 217 A (III) sayılı kararıyla kabul ve ilan edilmiştir “EİHB”nin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisine bu derlemede yer verilmiştir.

⁴ “ESKHS”nin Başlangıç bölümünün beşinci paragrafında geçen “Diğer kişilere ve içinde yer aldığı topluma karşı ödevleri bulunan bireyin, bu Sözleşmede tanınan hakların geliştirilmesi ve bunlara riayet edilmesi için çaba göstermek sorumluluğu altında olmasını sağlayarak” (“*Realizing that the individual, having duties to other individuals and to the community to which he belongs, is under a responsibility to strive for the promotion and observance of the rights recognized in the present Covenant*”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride, “Diğer bireylere ve bağlı olduğu topluluğa karşı görevleri olan bireyin, bu Sözleşmede tanınan haklara saygı gösterilmesi ve bunların uygulanması için çaba gösterme sorumluluğu altında bulunduğunu dikkate alarak” şeklinde çevrilmiştir. Fark edileceği üzere, orijinal metne uygun çeviri haklara “geliştirilmesi ve riayet edilmesi” olmak gerekirken, resmi çeviride “saygı gösterilmesi ve bunların uygulanması” olarak ifade edilmiştir. Halbuki, “saygı gösterme” (“*respect for*”) sözcükleri gerek Başlangıç bölümünün bir üstteki 4. paragrafında gerekse Sözleşmenin çeşitli maddelerinde zaten özel olarak ifade edilmiş bulunmaktadır. Keza, resmi çevirideki “bunların uygulanması” ibaresinin de, orijinal metne göre “riayet edilmesi” ya da “bunlara uyulması” şeklinde olması gerekir.

BÖLÜM I

Madde 1

1. Bütün halklar kendi kaderini tayin etme hakkına sahiptir. Bu hak uyarınca bütün halklar, kendi siyasal statülerini özgürce belirlerler ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini özgürce gerçekleştirirler.

2. Bütün halklar, kendi amaçları doğrultusunda, karşılıklı yarar ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliğinden ve uluslararası hukuktan doğan herhangi bir yükümlülüğe halel gelmeksizin, kendi doğal zenginlik ve kaynaklarından özgürce yararlanabilirler. Bir halk hiçbir durumda kendi varlığını sürdürmesi için gerekli kaynaklarından yoksun bırakılamaz.

3. Kendini Yönetemeyen/(Özerk olmayan) ve Vesayet Altında bulunan ülkeleri yönetmek sorumluluğunu taşıyan Devletler de dahil olmak üzere, bu Sözleşmeye Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Şartı hükümlerine uygun olarak, kendi kaderini tayin hakkının gerçekleştirilmesini kolaylaştıracaklar ve bu hakka saygı göstereceklerdir.⁵

BÖLÜM II

Madde 2

1. Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet, kendi başına/(münferiden) ve özellikle ekonomik ve teknik alanlarda⁶ uluslararası yardımlaşma ve işbirliği yoluyla, elverişli kaynaklarını azami düzeyde kullanarak,

⁵ “ESKHS” (md.1/1-3) hükümleri, BM Genel Kurulunun 16/12/1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilip 19/12/1966 tarihinde imzaya açılan ve 23/03/1976 tarihinde yürürlüğe giren “**Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi**” (“MSHS”) (“*International Covenant on Civil and Political Rights*”) (md.1/1-3) hükümleriyle aynıdır. “MSHS”nin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisine bu derlemede yer verilmiştir.

⁶ “ESKHS” (md.2/1)’de geçen “özellikle ekonomik ve teknik alanlarda” (“*especially economic and technical*”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride, orijinal metinde bulunmayan “plan” sözcüğü eklenerek, “ekonomik ve teknik plan başta olmak üzere” şeklinde çevrilmiştir.

bilhassa yasal önlemlerin alınması dahil olmak üzere uygun/(gerekli) bütün araçları kullanmak suretiyle, bu Sözleşmede tanınan hakları aşamalı/(tedrici) biçimde tam olarak gerçekleştirmek için önlemler almayı taahhüt eder.

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede düzenlenen hakların, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da diğer görüş, ulusal ya da sosyal köken, mülkiyet, doğum ya da başka statüler gibi herhangi bir türde ayrımcılık yapılmaksızın kullanılmasını güvence altına almayı taahhüt ederler.⁷

3. Gelişmekte olan ülkeler, insan haklarını ve ulusal ekonomik durumlarını gerektiği şekilde dikkate alarak, bu Sözleşmede tanınan ekonomik hakları vatandaşları olmayan kişiler bakımından hangi ölçüde güvence altına alacaklarını/(tanıyacıklarını) belirleyebilirler.

Madde 3

Bu Sözleşmenin Tarafı Devletler, Sözleşmede düzenlenen bütün ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan yararlanmada erkeklere ve kadınlara eşit hak temin etmeyi taahhüt ederler.

⁷ “ESKHS” (md.2/2)’de geçen “bu Sözleşmede düzenlenen hakların, ...ya da başka statüler gibi herhangi bir türde ayrımcılık yapılmaksızın kullanılmasını güvence altına almayı taahhüt ederler” (“undertake to guarantee that the rights enunciated in the present Covenant will be exercised without discrimination of any kind as to ...or other status”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride “bu Sözleşmede belirtilen hakların,... ya da başka bir statü bakımından herhangi bir ayrım gözetilmeksizin uygulanmasını taahhüt ederler” şeklinde çevrilmiştir. Hükmün orijinalindeki “exercised without discrimination of any kind as to” ibaresi, resmi Türkçe çeviriye tam olarak yansıtılmamıştır. Bir kez, “gibi herhangi bir türde” vurgusu, resmi çeviride düşmüştür. Oysa bu ibare, maddede anılan “ayrımcılık temellerinin, sınırlı sayıda olmadığı ve fakat örnek alanlar şeklinde belirtildiğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. İkincisi, maddede açıkça “ayrımcılık” (“without discrimination”) terimi geçmektedir. Bu terimin “ayrım gözetilmeksizin” şeklinde çevrilmesi isabetli değildir. Hatırlatalım ki, benzeri mahiyette bir norm olan MSHS (md.2/1)’de, buradaki ESKHS (md.2/2)’den farklı olarak, “herhangi bir türde farklılık gözetmeksizin” ifadesine karşılık gelen “without any distinction of any kind” ibaresi bulunmaktadır. Sözleşme yapıcı, buradaki ESKHS (md.2/2) hükmünde (“without any distinction”) değil, (“without discrimination”) terimlerine yer vermiştir.

Madde 4

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmeye uygun olarak Taraf Devletçe tanınmış bulunan haklardan yararlanılmasında, Taraf Devletin söz konusu hakları ancak, sınırlamanın yalnızca bu hakların niteliğiyle bağdaşabilir ölçüde olması ve demokratik bir toplumda sadece genel refahı/(kamunun esenliğini) geliştirmek amacını gütmesi kaydıyla, yasayla belirlenmiş sınırlamalara tabi tutabileceğini kabul ederler.

Madde 5

1. Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, herhangi bir Devlete, gruba yahut kişiye, bu Sözleşmede tanınan hakların ve özgürlüklerin herhangi birinin tahrip edilmesini yahut bu Sözleşmede öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırmasını amaçlayan herhangi bir faaliyete girişme ya da harekette/(tasarrufta) bulunma hakkını verdiği şeklinde yorumlanamaz

2. Bir ülkede mevzuat/(yasalar), sözleşmeler, alt düzenlemeler (“*regulations*”) yahut teamüller uyarınca tanınmış yahut var olan temel insan haklarından herhangi birine, bu Sözleşmenin bu tür hakları tanımadığı yahut daha sınırlı ölçüde tanıdığı gerekçesi ileri sürülerek hiçbir kayıtlama getirilemez ya da bu haklardan sapılamaz/(bu haklara sapma teşkil eden önlemler alınamaz).

BÖLÜM III**Madde 6**

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin serbestçe seçtiği ya da kabul ettiği işte çalışarak geçimini sağlaması olanağına sahip olması hakkı dahil olmak üzere, çalışma hakkını tanırlar,⁸ ve bu hakkı korumak için gerekli önlemleri alacaklardır.

⁸ “**ESKHS**” (md.6/1)’de geçen “herkesin serbestçe seçtiği ya da kabul ettiği işte çalışarak geçimini sağlaması olanağına sahip olması hakkı dahil olmak üzere, çalışma hakkını tanırlar” (“*recognize the right to work, which includes the right of everyone to the opportunity to gain his living by work which he freely chooses or accepts*”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride, “herkesin serbestçe seçtiği ya da

2. Bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek amacıyla bu Sözleşmeye Taraf bir Devletçe alınacak önlemler, teknik ve mesleki rehberlik ve eğitim programlarını, bireyin temel siyasal ve ekonomik özgürlüklerini koruyan koşullar altında tam ve üretken istihdamın teminine ve düzenli/(istikrarlı) biçimde ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin sağlanmasına yönelik politika ve teknikleri kapsayacaktır.

Madde 7

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin adil ve elverişli çalışma koşullarından yararlanması hakkını tanır ve bu çalışma koşulları özellikle:

(a) Bütün işçilere sağlanan ücretin/(gelirin), asgari olarak:

(i) Özellikle kadınlar bakımından, eşit işe eşit ücretin ödenmesi dahil olmak üzere, erkeklerin yararlandıklarından daha alt düzeyde olmayan çalışma koşullarını güvence altına alarak, herhangi bir türde farklılık gözetmeksizin, eşit değerdeki çalışmanın karşılığında ödenecek maaş ve ücretin adil ve eşit olmasını;⁹

kabul ettiği bir işte çalışarak hayatını kazanma fırsatını veren çalışma hakkını tanırlar” şeklinde çevrilmiştir. Bu çeviri orijinal metne tam uymamaktadır. Zira, orijinal metne göre burada, “hayatını kazanma fırsatını veren çalışma hakkı” değil; ayrı ayrı vurgulanan ve ikincisi ilkinin de bir bakıma alt unsurunu teşkil eden, “bir işte çalışarak geçimini sağlama olanağına sahip olma hakkı” ve “çalışma hakkı” bulunmaktadır.

⁹ “ESKHS” (md.7/a)’nın (i) bendi hükmünün orijinali şöyledir: (“(a) *Remuneration which provides all workers, as a minimum, with: (i) Fair wages and equal remuneration for work of equal value without distinction of any kind, in particular women being guaranteed conditions of work not inferior to those enjoyed by men, with equal pay for equal work*”). Türkçe resmi çeviri ise şöyledir: “(a) Bütün işçilere emeklerine karşılık, asgari olarak: (i) Adil ücretler ve eşit işlere, hiçbir ayırım yapılmaksızın eşit ödeme, özellikle kadınlara, kendilerine sunulan çalışma koşullarının erkeklerin koşullarından daha aşağı olmayacağı ve aynı iş için aynı ücreti alacakları konusunda güvence verilmesi.” Bu çeviri hükmün orijinaline tam uymamaktadır.

- (ii) Bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, işçiler ve aileleri için insanca yaşamayı sağlayacak düzeyde olmasını, güvence altına alır;
- (b) Güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarını;¹⁰
- (c) İşinde uygun bir üst düzeye yükselme bakımından herkesin, kıdem ve yeterlilikten başka hiçbir değerlendirmeye tabi olmaksızın, fırsat eşitliğine sahip olmasını;
- (d) Dinlenme, boş zaman imkanlarını ve çalışma saatlerinin makul ölçüyle sınırlandırılmasını ve ücretli periyodik tatilleri ve bunların yanı sıra, resmi tatillerde ücret verilmesini; güvence altına alır.

Madde 8

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, aşağıdaki hakların temin edilmesini taahhüt ederler/(üstlenirler).

- (a) Herkesin, ekonomik ve sosyal menfaatlerini geliştirmek ve korumak amacıyla sendika kurma ve sadece ilgili örgütün/(sendikanın) kurallarına tabi olarak, kendi seçtiği sendikaya katılma hakkı.¹¹ Bu hakkın kullanılmasına, yasayla öngörülmüş olan ve bir demokratik toplumda ulusal güvenlik ya da kamu düzeni yararı bakımından yahut başkalarının haklarının ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bulunanlardan başka hiçbir kayıtlama getirilemez;
- (b) Sendikaların, ulusal federasyonlar yahut konfederasyonlar kurma hakkı ve konfederasyonların da, uluslararası sendikal örgütler kurma yahut bunlara katılma hakkı;

¹⁰ “ESKHS” (md.7/b)’de geçen “güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları” unsurları bağlamında bkz., BM Genel Kurulunun 11/12/1969 tarih ve 2542 (XXIV) sayılı kararıyla ilan edilen “Sosyal İlerleme ve Gelişme Bildirisi”nin (“Declaration on Social Progress and Development”) (md.10/a) hükmü. Anılan Bildirinin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisine bu derlemede yer verilmiştir.

¹¹ “ESKHS” (md.7/a)’nın birinci cümlesindeki “sendikal örgütlenme hakkı” bağlamında bkz., 11/12/1969 tarihli “Sosyal İlerleme ve Gelişme Bildirisi”nin (md.10/a)’nın birinci cümle hükmü.

(c) Sendikaların, yasayla öngörölmüş olan ve bir demokratik toplumda ulusal güvenlik ya da kamu düzeni yararı bakımından yahut başkalarının haklarının ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bulunanlardan başka hiçbir sınırlamaya tabi tutulmaksızın, serbestçe/(özgürce) faaliyette bulunma hakkı;

(d) Her bir ülkenin yasalarına uygun biçimde kullanılmak kaydıyla, grev hakkı.

2. Bu madde, silahlı kuvvetler ya da polis yahut Devlet idaresi mensupları tarafından bu hakların kullanılmasına hukuka uygun kayıtlamalar getirilmesine engel teşkil etmeyecektir.

3. Bu maddedeki hiçbir hüküm, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1948 tarihli "Örgütlenme Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunması Sözleşmesi"ne¹² Taraf Devletlere, anılan Sözleşmede düzenlenen

¹² "ESKHS" (md.8/3)'te göndermesi yapılan "Örgütlenme Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunması Sözleşmesi" (*International Labour Organisation Convention of 1948 concerning Freedom of Association and Protection of the Right to Organize*), UÇÖ'nün 87 numaralı ve 09/07/1948 tarihli Sözleşmesidir. Türkiye bu Sözleşmeyi onaylamıştır. Türkiye bu bağlamda, 25/11/1992 tarih ve 3847 sayılı "Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin 87 sayılı Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun"u çıkartmıştır, (RG, 11/12/1992, s.21432-mükerrer). Daha sonra, bu Sözleşmenin uygun bulunmasına ilişkin olarak Bakanlar Kurulunun 08/01/1993 tarih ve 93/3967 sayılı Kararı çıkartılmış ve buna ekli olarak da Sözleşme metninin orijinal ve resmi Türkçe çeviri metinleri yayınlanmıştır, (RG, 25/02/1993, s.21507).

Dikkati çekeceği üzere, Türkiye'nin onayladığı 87 numaralı bu Sözleşmenin başlığı Türkçe resmi çevirisinde "Sendika Özgürlüğü..." sözcüklerini içermektedir. Biz ise, orijinali "*Freedom of Association*" olan bu ibareyi "Örgütlenme Özgürlüğü..." şeklinde çevirdik. Hatırlatalım ki, burada metni verilen ESKHS (md.8/3)'ün Türkçe resmi çevirisinde ise, göndermesi yapılan UÇÖ'nün 87 numaralı Sözleşmesi, "Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunmasına İlişkin 1948 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi" şeklinde çevrilmiştir.

Buradaki sorun şudur. 87 numaralı Sözleşme Türk hukuk mevzuatının bir parçası haline geldiğine ve resmi bir çevirisi de bulunduğuna göre, bu Sözleşmeye atf yapan ESKHS (md.8/3)'ün Türkçe resmi çevirisinde de, anılan 87 numaralı Sözleşmenin resmi Türkçe metnindeki terminolojiye, yani "Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin Sözleşme" terimlerine yer verilmesi gerekir. Bu ulusal mevzuatın iç tutarlılığı bakımından gerekli olduğu gibi, olası araştırmacıların da işini kolaylaştıracak bir tercihtir.

güvencelere zarar verecek yasal önlemleri alması/(yasal düzenlemeleri çıkarması) yahut yasayı bu güvencelere zarar verecek biçimde uygulaması yetkisini vermeyecektir.

Madde 9

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese sosyal sigorta hakkı dahil olmak üzere, sosyal güvenlik hakkı tanır.¹³

Madde 10

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler aşağıdaki hususları tanırlar:

Halbuki, yukarıda belirtildiği üzere, ESKHS çevrilirken, resmi makamlar, göndermesi yapılan 87 numaralı Sözleşmeye Türkiye'nin taraf olup olmadığı hususunu hiç araştırmamış ve bu Sözleşmenin başlığını burada farklı şekilde vermişlerdir. Bu örnek, sözleşmelerin resmi Türkçe çevirisi aşamasında özen ve titizlik gösterilmediğinin bir kanıtıdır. Bu özensizliğin bir diğer kanıtı ise şudur. Burada ele alınan ESKHS (md.8/3) hükmü, yine Türkiye'nin onayladığı MSHS (md.22/3) hükmüne koşuttur. MSHS'nin resmi Türkçe çevirisinde ise, anılan ibare, "Sendika Kurma Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunmasına İlişkin 1948 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi" şeklinde çevrilmiştir. Fark edileceği üzere, aynı hükmün MSHS (md.22/3)'teki resmi çevirisi de, anılan 87 numaralı Sözleşmenin resmi Türkçe metnindeki terminolojiye tam uygun olmadığı gibi, buradaki ESKHS (md.8/3)'ün Türkçe resmi çevirisine de uygun değildir. Bu iki Sözleşmeyi, yani MSHS ve ESKHS'ni, herhalde Dışişleri bürokrasisinden iki ayrı memur çevirmiş olmalıdır. Ne var ki, çeviriyi ister aynı ister farklı kişiler yapmış olsun, bu görevliler, göndermesi yapılan 87 numaralı Sözleşmenin Türk mevzuatında resmi çevirisi bulunduğu ve dahası, çevrilen MSHS ve ESKHS metinlerinde anılan bu iki hükmün birbirine koşut olduğunun farkına varmamış gözükmektedirler. Aynı sorun, bu iki Sözleşmenin onaylanmasına dair kanunların Meclisin ihtisas komisyonu önündeki müzakereleri sırasında ve Meclis Genel Kurulundaki oylama aşamasında devam etmiştir. Bunun da ötesinde, gerek anılan kanunların gerekse de Sözleşme resmi çevirilerinin ekli bulunduğu Bakanlar Kurulu kararlarının hazırlanması aşamasında ne Bakanlar Kurulu ne de Cumhurbaşkanı bu ifade özensizliği sorununu fark etmiştir.

¹³ "ESKHS" (md.9)'da geçen "sosyal güvenlik ve sosyal sigorta hakkı" bağlamında bkz., 11/12/1969 tarihli "Sosyal İlerleme ve Gelişme Bildirisi" (md.11/a) hükmü.

1. Toplumun doğal ve temel birimi olan aileye, özellikle kurulması sırasında ve ailenin bakmakla yükümlü oldukları çocukların bakım ve eğitim sorumluluğunu taşıdığı sürede, mümkün olan en geniş ölçüde koruma ve yardım sağlanması.¹⁴ Evlilik, evlenme niyetindeki eşlerin özgür/(serbest) rızalarıyla kurulmuş olmalıdır.¹⁵

2. Annelere doğum öncesinde ve sonrasında makul bir süreyle özel koruma sağlanmalıdır. Çalışan anneler bu dönemde ücretli izinden ya da yeterli sosyal güvenlik olanakları/(yardımları) ("*benefits*") içeren izinden yararlandırılmalıdır.¹⁶

3. Nesep ve diğer koşullara bağlı gerekçelerle hiçbir ayrımcılık yapılmaksızın bütün çocuklar ve gençler yararına olarak özel koruma ve yardım önlemleri alınmalıdır. Çocuklar ve gençler, ekonomik ve sosyal sömürüden korunmalıdır.¹⁷ Çocukların ve gençlerin ahlakı ya da sağlıkları açısından zararlı yahut yaşamları bakımından tehlikeli olan ya

¹⁴ "ESKHS" (md.10/1)'in "Toplumun doğal ve temel birimi olan aileye, özellikle kurulması sırasında ve ailenin bakmakla yükümlü oldukları çocukların bakım ve eğitim sorumluluğunu taşıdığı sürede, mümkün olan en geniş ölçüde koruma ve yardım sağlanması" şeklindeki birinci cümle hükmü, biraz daha dar kapsamlı olmakla birlikte, MSHS (md.23/1)'deki "Aile toplumun doğal ve temel birimidir ve toplum ve Devlet tarafından korunma hakkına sahiptir" hükmüyle koşut unsurlar içermektedir. Öte yanda, ESKHS (md.10/1)'de geçen "mümkün olan en geniş ölçüde koruma ve yardım sağlanması" ("*The widest possible protection and assistance*") ibaresi, Türkçe resmi çeviride "en geniş koruma ve yardım" şeklinde çevrilmekle, "mümkün olan" sözcükleri atlanmıştır.

"ESKHS" (md.10/1)'in birinci cümlesinde geçen "ailenin desteklenmesi ve korunması" unsuru bağlamında bkz., 11/12/1969 tarihli "**Sosyal İlerleme ve Gelişme Bildirisi**"nin (md.4)'ün birinci cümle hükmü.

¹⁵ "ESKHS" (md.10/1)'in "Evlilik, evlenme niyetindeki eşlerin özgür rızalarıyla kurulmuş olmalıdır" şeklindeki ikinci cümle hükmü, MSHS (md.23/3)'teki "Evlenme niyetindeki eşlerin tam ve özgür/(serbest) rızaları bulunmayan hiçbir evlilik geçerli olmayacaktır" hükmüne karşılık gelmektedir.

¹⁶ "ESKHS" (md.10/2) hükmü bağlamında bkz., 11/12/1969 tarihli "**Sosyal İlerleme ve Gelişme Bildirisi**" (md.11/b) hükmü ile 18/12/1979 tarihli "**KKAOKS**" (md.11/2,a-d) hükümleri.

¹⁷ "ESKHS" (md.10/3)'teki "çocukların korunması" hükmü bağlamında bkz., 11/12/1969 tarihli "**Sosyal İlerleme ve Gelişme Bildirisi**" (md.11/b ve c) hükümleri.

da normal gelişmelerini engelleyebilecek nitelikteki işlerde çalıştırılmaları/(istihdam edilmeleri) kanunla cezai yaptırıma bağlanmalıdır. Devlet ayrıca, çalışma yaş sınırlarını tespit etmelidir ve belirlenen bu yaş sınırlarının altında çocukların ücretli olarak çalıştırılması yasayla yasaklanmalı ve cezai yaptırıma bağlanmalıdır.¹⁸

Madde 11

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin, yeterli beslenme, giyim ve barınma/(konut) dahil olmak üzere, kendisi ve ailesi için yeterli (düzeyde) bir yaşama standardına sahip olma ve yaşama koşullarını sürekli olarak geliştirme hakkını tanırlar. Taraf Devletler, bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlamak için, özgür/(serbest) rızaya dayanan uluslararası işbirliğinin bu bağlamdaki temel önemini tanıyarak, uygun önlemleri alacaklardır.

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin açlıktan kurtulma temel hakkını (*“the fundamental right of everyone to be free from hunger”*) tanıyarak, tek başlarına/(münferiden) ve uluslararası işbirliği yoluyla:

(a) Teknik ve bilimsel bilginin tam olarak kullanılmasını sağlamak, beslenme ilkelerine ilişkin bilgileri yaymak ve doğal kaynakların en etkin biçimde geliştirilmesini ve kullanılmasını sağlayacak şekilde tarım sistemlerini geliştirmek yahut reforma tabi tutmak suretiyle, besinlerin üretimi, muhafazası ve dağıtım yöntemlerinin yetkinleştirilmesi;

(b) Gerek besin maddeleri ithal eden gerekse besin ihraç eden ülkelerin karşılaştıkları sorunları dikkate alarak, yeryüzündeki besin maddelerinin/(kaynaklarının) ihtiyaca göre adil bir biçimde dağıtılmasının temin edilmesi,¹⁹

¹⁸ “ESKHS” (md.10/3)’ün son cümlesindeki “çocuklar bakımından asgari yaş” unsuru bağlamında bkz., Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansı tarafından 26/06/1973 tarihinde kabul edilmiş ve 19/06/1976 tarihinde yürürlüğe giren “İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin Sözleşme” (*“Convention concerning Minimum Age for Admission to Employment – Convention No.138”*).

¹⁹ “ESKHS” (md.11/1) ve özellikle (md.11/2,a-b)’de düzenlenen “yeterli beslenme” ve “açlıktan kurtulma hakkı” bağlamında bkz., 11/12/1969 tarihli “Sosyal İlerleme ve Gelişme Bildirisi” (md.10/b) hükmü ve ayrıca bir bütün olarak BM Genel Kurulunun 17/12/1973 tarih ve 3180 (XXVIII) sayılı kararı

için, özel programları da içeren gerekli önlemleri alacaklardır.

Madde 12

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin ulaşılabilir en yüksek düzeyde fiziksel/(bedensel) ve ruhsal sağlık standartlarından yararlanması hakkını tanır.²⁰

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerce bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini sağlamak için alınacak önlemler:

- (a) Ölü doğum oranının ve çocuk ölümlerinin düşürülmesi ve çocuğun sağlıklı gelişmesinin sağlanması;
- (b) Çevresel ve sınai sağlık şartlarının bütün yönleriyle iyileştirilmesi;
- (c) Salgın, yöresel, mesleki ve diğer hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve denetim altında tutulması;
- (d) Hastalık durumunda bütün sağlık hizmetlerini ve tıbbi bakımı temin edecek koşulların yaratılması,

için gerekli bulunan önlemleri de kapsayacaktır.

Madde 13

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese eğitim hakkı tanırlar.²¹ Taraf Devletler eğitimin, insanın kişiliğinin ve onur/(haysiyet) duygusunun

uyarınca toplanan Dünya Gıda Konferansı tarafından 16/11/1974 tarihinde kabul edilen ve BM Genel Kurulunun 17/12/1974 tarih ve 3348 (XXIX) sayılı kararıyla onaylanan “**Açlığın ve Yetersiz Beslenmenin Yok Edilmesi Hakkında Evrensel Bildiri**” (“*Universal Declaration on the Eradication of Hunger and Malnutrition*”). Anılan 16/11/1974 tarihli Bildirinin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisine bu derlemede yer verilmiştir.

²⁰ “ESKHS” (md.12/1)’de geçen hak bağlamında bkz., 11/12/1969 tarihli “**Sosyal İlerleme ve Gelişme Bildirisi**” (md.10/d)’de düzenlenen “En yüksek (düzeyde) sağlık standartlarının gerçekleştirilmesi” hükmü.

²¹ “ESKHS” (md.13/1)’in 1. cümlesindeki “herkese eğitim hakkı tanırlar” (“*recognize the right of everyone to education*”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride, birçok sözcük eklenerek, “herkesin eğitim görme hakkına sahip olduğunu kabul ederler” şeklinde çevrilmiştir.

tam olarak gelişmesine yönelik olması, ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirecek nitelikte bulunması hususlarında mutabıktırlar. Taraf Devletler ayrıca eğitimin, tüm kişilerin özgür bir topluma etkili biçimde katılmasını sağlayacak; bütün uluslar ve bütün ırksal, etnik ya da dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştirecek; ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunmasına ilişkin etkinliklerini ilerletecek nitelikte olması hususlarında da mutabıktırlar.

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla aşağıdaki hususları kabul ederler:

- (a) İlköğretim herkes için zorunlu ve parasız/(ücretsiz) olacaktır;²²
- (b) Teknik ve mesleki orta eğitim dahil olmak üzere, orta öğretimin çeşitli biçimleri,²³ bütün uygun vasıtalar/(yöntemler) kullanılmak, ve özellikle parasız eğitimi tedricen geliştirmek/(yaygınlaştırmak) suretiyle, genel olarak herkes için açık/(girilebilir) (“available”) ve ulaşılabilir/(yararlanılabilir) (“accessible”) hale getirilecektir;
- (c) Yüksek öğretim, bütün uygun vasıtalar/(yöntemler) kullanılmak, ve özellikle parasız eğitimi tedricen geliştirmek suretiyle, yetenek ölçüsüne göre, herkes için eşit şekilde ulaşılabilir/(yararlanılabilir) hale getirilecektir;
- (d) İlköğretim görmemiş ya da tam olarak ilköğretim süresini tamamlayamamış kişiler için temel eğitim mümkün olabildiğince teşvik edilecek ya da yoğunlaştırılacaktır;
- (e) Her düzeyde okullar sisteminin geliştirilmesi amacı etkin biçimde yürütülecek/(takip edilecek), yeterli bir burs sistemi

²² “ESKHS” (md.13/2,a)’da geçen “ilköğretimin zorunlu ve ücretsiz olması” unsuru bağlamında bkz., 11/12/1969 tarihli “Sosyal İlerleme ve Gelişme Bildirisi” (md.10/e) hükmü.

²³ “ESKHS” (md.13/2)’nin (b) bendinde geçen “Teknik ve mesleki orta eğitim dahil olmak üzere, orta öğretimin çeşitli biçimlerinin” (“*Secondary education in its different forms, including technical and vocational secondary education*”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride “Teknik ve mesleki eğitim de dahil olmak üzere, orta öğretimin çeşitli biçimlerinin” şeklinde çevrilmiştir. Cümleinin ilk kısmında da bulunması gereken “orta eğitim” sözcüğü, sadece “eğitim” olarak geçmektedir.

kurulacak, ve öğretim personelinin maddi koşulları sürekli biçimde iyileştirilecektir.

3. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, ebeveynlerin ve uygulanabilir olduğu takdirde de kanuni vasilerin²⁴ kendi çocukları için, kamu makamları tarafından kurulmuş okulların dışında olup, Devlet tarafından konulmuş ya da onaylanmış asgari eğitim standartlarına uygun/(haiz) (diğer) okulları tercih etme ve çocuklarına kendi inançlarına uygun dini ve ahlaki eğitim sağlama özgürlüğüne saygı göstermeyi taahhüt ederler.

4. Bu maddedeki hiçbir hüküm, daima, bu madde paragraf 1’de düzenlenen ilkelere riayet edilmesi ve bu kurumlarda verilen eğitimin Devlet tarafından belirlenebilecek asgari standartlara uygun olması koşuluyla, bireylerin ve kuruluşların eğitim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne engel teşkil eder/(müdahaleye cevaz verir) şekilde yorumlanmayacaktır.

Madde 14

Sözleşmeye Taraf olduğu tarihte kendi ülkesinde ya da yargı yetkisi altında bulunan diğer yerlerde/(topraklarda) parasız (ve) zorunlu ilköğretimi sağlayamamış bulunan bu Sözleşmeye Taraf her Devlet, iki yıllık süre içinde, herkesin zorunlu ve parasız ilköğretim görmesi ilkesinin bu planda belirlendiği şekilde makul sayıdaki yıllar dahilinde tedricen uygulanması için ayrıntılı bir eylem planı üzerinde çalışmayı ve (planı) kabul etmeyi taahhüt eder.²⁵

²⁴ “ESKHS” (md.13/3)’te geçen “kanuni vasilerin” (“*legal guardians*”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride “yasal yoldan tayin edilmiş velilerin” şeklinde çevrilmiştir.

²⁵ “ESKHS” (md.14) hükmünün orijinali şöyledir: “*Each State Party to the present Covenant which, at the time of becoming a Party, has not been able to secure in its metropolitan territory or other territories under its jurisdiction compulsory primary education, free of charge, undertakes, within two years, to work out and adopt a detailed plan of action for the progressive implementation, within a reasonable number of years, to be fixed in the plan, of the principle of compulsory education free of charge for all.*” Bu hükmün Türkçe resmi çevirisi ise şöyledir: “Bu Sözleşmeye Taraf olup, taraf olduğu tarihte, ülkesinde veya yargı yetkisi altında bulunan topraklarda zorunlu ve parasız ilköğretim sistemini sağlayamamış olan her Devlet, Taraf olma tarihini

Madde 15

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin:

- (a) Kültürel yaşama katılma;
- (b) Bilimsel ilerleme/(gelişme) ve bunların uygulanmasının nimetlerinden yararlanma;
- (c) Kendisinin yaratıcısı olduğu bilimsel, edebi ya da sanatsal ürünlerden kaynaklanan maddi ve manevi menfaatlerinin korunmasından yararlanma,

hakkını tanır.

2. Bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesi için bu Sözleşmeye Taraf Devletlerce alınacak önlemler, bilimin ve kültürün korunması, geliştirilmesi ve yayılması için gerekli olan önlemleri kapsayacaktır.

3. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bilimsel araştırma ve yaratıcı faaliyetler için zorunlu/(gerekli) bulunan özgürlüğe saygı göstermeyi taahhüt ederler.

4. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bilimsel ve kültürel alanlarda uluslararası ilişkilerin ve işbirliğinin teşvik edilmesi ve geliştirilmesinden doğacak yararları tanır/(kabul ederler).

izleyen iki yıl içinde, herkes için zorunlu parasız ilköğretim ilkesinin, tedricen uygulanması amacıyla ayrıntılı bir eylem planını, planda belirtilen makul sayıda yıllar içinde uygulamak ve kabul etmekle yükümlüdür.” Resmi çeviride birkaç sorun göze çarpmaktadır. 1) Cümlemin başındaki “ilköğretim sistemini” ibaresindeki “sistemini” sözcüğü fazladır. 2) “İki yıl içinde” ibaresinden önce gelen “Taraf olma tarihini izleyen” sözcükleri metne fazladan eklenmiştir. 3) Sanıyorum en önemli sorun, cümlemin son kısmındadır. Cümleden çıkan anlama göre, “devletler, eylem planını, uygulamak ve kabul etmekle yükümlüdür.” Oysa cümlemin ifadesine göre, Devletlerin taahhüt ettiği, doğrudan eylem planını “uygulama” yükümlülüğünden ziyade, “tedricen uygulanacak” olan bu “plan üzerinde çalışmak ve planı kabul etmektir”.

BÖLÜM IV**Madde 16**

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınmış haklara riayet edilmesinin sağlanmasında²⁶ almış oldukları önlemler ve kaydetmiş bulundukları ilerleme hakkında, Sözleşmenin bu bölümüne uygun olarak raporlar sunmayı taahhüt ederler.

2. (a) Bütün raporlar, bunların örneklerini bu Sözleşmenin hükümleri uyarınca incelenmek üzere Ekonomik ve Sosyal Konseye iletecek olan Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine sunulacaktır.

(b) Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ayrıca, bu Sözleşmeye Taraf ve aynı zamanda uzmanlık kuruluşlarının da üyesi olan Devletlerden gelen raporların ya da bunların ilgili bölümlerinin örneklerini, bu raporlar ya da bunların bölümleri sözü edilen kuruluşların kuruluş belgelerine göre sorumluluk alanları içine giren meselelere ilişkin olduğu ölçüde, anılan uzmanlık kuruluşlarına da iletecektir.

Madde 17

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, raporlarını aşamalı şekilde, Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde Taraf Devletler ve ilgili uzmanlık kuruluşlarıyla görüş alışverişi sonrasında oluşturulan bir programa uygun olarak, sunacaklardır.

2. Raporlarda, bu Sözleşme çerçevesindeki yükümlülüklerin yerine getirilme derecesini etkileyen faktörler ve güçlükler belirtilebilir.

3. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devletçe Birleşmiş Milletlere ya da herhangi bir uzmanlık kuruluşuna ilgili bilgiler daha önce verilmiş olduğu takdirde, bu bilginin yeniden sunulması gerekmeyecek, fakat bu şekilde sunulmuş bulunan bilgiye yapılacak açık bir gönderme yeterli olacaktır.

²⁶ “ESKHS” (md.16/1)’de geçen “haklara riayet edilmesinin sağlanmasında” (“in achieving the observance of the rights”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride, “haklara saygı gösterilmesinin sağlanmasında” şeklinde çevrilmiştir.

Madde 18

Ekonomik ve Sosyal Konsey, insan hakları ve temel özgürlükler alanında Birleşmiş Milletler Şartından doğan sorumlulukları gereğince, uzmanlık kuruluşları ile, bu Sözleşmenin, uzmanlık kuruluşlarının faaliyetleri kapsamına giren hükümlerine riayet edilmesinde kaydedilen ilerleme hakkında kendisine rapor sunmaları konusunda düzenlemeler yapabilir. Bu raporlar, uzmanlık kuruluşlarının yetkili organları tarafından kabul edilmiş uygulama hakkındaki kararların ve tavsiyelerin ayrıntılarını içerebilir.

Madde 19

Ekonomik ve Sosyal Konsey, insan haklarına ilişkin olarak, Madde 16 ve 17 uyarınca Devletler tarafından ve Madde 18 uyarınca uzmanlık kuruluşları tarafından sunulmuş olan raporları, üzerinde çalışması ve genel tavsiyede bulunması yahut gerekli/(uygun) olduğu takdirde, bilgilenmesi için İnsan Hakları Komisyonuna²⁷ iletebilir.

Madde 20

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler ve ilgili uzmanlık kuruluşları, Madde 19 çerçevesindeki herhangi bir genel tavsiye hakkında ya da İnsan Hakları Komisyonunun herhangi bir raporunda göndermesi yapılan bu tür bir genel tavsiye yahut bunlarda²⁸ göndermesi yapılan herhangi bir belge hakkında, Ekonomik ve Sosyal Konseye yorumlarını sunabilirler.

²⁷ Belirtmek gerekir ki, BM Genel Kurulunun 15/03/2006 tarih ve 60/251 sayılı “İnsan Hakları Konseyi” başlıklı kararıyla, BM İnsan Hakları Komisyonu yerine “İnsan Hakları Konseyi” kurulmuştur. Dolayısıyla bu hükümde geçen “İnsan Hakları Komisyonu” ibaresinin, “İnsan Hakları Konseyi” olarak anlaşılması gerekmektedir. BM Genel Kurulunun söz konusu kararı için bkz. United Nations, General Assembly, Sixtieth Session, Resolution 60/251, “*Human Rights Council*”, adopted 72nd plenary meeting, 15 March 2006. “İnsan Hakları Konseyi” hakkında bilgi için bkz. Mehmet Semih Gemalmaz, **İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisi/2007**, s.385-388.

²⁸ “ESKHS” (md.20)’de geçen “bunlarda göndermesi yapılan herhangi bir belge” (“*therein*”) sözcüğü, Türkçe resmi çeviride “orada belirtilen herhangi bir

Madde 21

Ekonomik ve Sosyal Konsey, bu Sözleşmede tanınan haklara genel olarak riayet edilmesini²⁹ sağlamak üzere alınan önlemler ve kaydedilen ilerleme hakkında bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden ve uzmanlık kuruluşlarından alınan bilgilerin bir özetini ve genel nitelikli tavsiyeleri içeren raporları zaman zaman Genel Kurula sunabilir.

Madde 22

Ekonomik ve Sosyal Konsey, bu Sözleşmenin bu bölümünde belirtilen raporlarda ortaya çıkan ve Birleşmiş Milletlerin diğer organlarının, bunların yardımcı organlarının ve teknik yardım sağlamakla görevli ilgili uzmanlık kuruluşlarının, kendi yetki alanları içinde kalmak kaydıyla, bu Sözleşmenin tedricen etkin biçimde uygulanmasına katkı sağlaması olası tavsiye edilebilir uluslararası önlemler hakkında karar vermelerine yardımcı olabilecek herhangi bir meseleyi, anılan organların ve kuruluşların dikkatine sunabilir.³⁰

belge” şeklinde ifade edilmiştir. Resmi çevirideki “orada” sözcüğü hatalıdır; tekil olduğu için, sadece bir önceki ibareye, yani “İnsan Hakları Komisyonu raporuna” gönderme yapmaktadır; çünkü “bunlarda” sözcüğünün gönderme yaptığı husus, önceki iki unsur birden, yani hem (md.19) çerçevesindeki “genel tavsiyeyi” hem de “İnsan Hakları Komisyonu raporunu” yansıtmamaktadır. (md.20) hükmünün orijinali şöyledir: “*The States Parties to the present Covenant and the specialized agencies concerned may submit comments to the Economic and Social Council on any general recommendation under article 19 or reference to such general recommendation in any report of the Commission on Human Rights or any documentation referred to therein.*”

²⁹ “ESKHS” (md.21)’de geçen “haklara genel olarak riayet edilmesini sağlamak üzere” (“*progress made in achieving general observance of the rights*”) ibaresindeki “riayet edilmesini” (“*observance*”) sözcükleri, Türkçe resmi çeviride “haklara genel olarak saygı gösterilmesini” şeklinde ifade edilmiştir.

³⁰ “ESKHS” (md.22)’nin bize göre, yukarıda verdiğimiz metne alternatif bir başka çevirisi şöyle olabilir: “Ekonomik ve Sosyal Konsey, bu Sözleşmenin bu bölümünde anılan raporlarda ortaya çıkan herhangi bir meseleyi, Birleşmiş Milletlerin diğer organlarının, bunların yardımcı organlarının ve teknik yardım sağlamakla görevli ilgili uzmanlık kuruluşlarının dikkatine sunabilir. Bu yolla, anılan türdeki birimlerin, kendi yetki alanları içinde kalmak kaydıyla, bu

Madde 23

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların gerçekleştirilmesi için yapılacak uluslararası faaliyetlerin,³¹ sözleşmeler yapılması, tavsiyelerin/(tavsiye kararlarının) kabul edilmesi, teknik yardımda bulunulması ve ilgili Hükümetlerle birlikte düzenlenen danışma ve inceleme amaçlı bölgesel toplantılar ve teknik toplantılar yapılması gibi yöntemleri içerdiği hususunda mutabıktırlar.

Madde 24

Bu Sözleşmedeki hiçbir hüküm, bu Sözleşmede düzenlenen konularda Birleşmiş Milletlerin çeşitli organlarının ve uzmanlık kuruluşlarının sorumluluklarını tanımlayan Birleşmiş Milletler Şartının ve uzmanlık kuruluşlarının kurucu belgelerinin hükümlerini haleldar eder biçimde yorumlanmayacaktır.³²

Madde 25

Bu Sözleşmedeki hiçbir hüküm, bütün halkların kendi doğal zenginlik ve kaynaklarını tam ve özgür olarak kullanma ve bunlardan yararlanma

Sözleşmenin tedricen etkin biçimde uygulanmasına katkı sağlaması olası uluslararası önlemlerin tavsiye edilebilirliği hakkında karar vermelerine yardımcı olabilecek konular dikkatlerine sunulmuş olacaktır.” (md.22)’nin orijinal metni şöyledir: *“The Economic and Social Council may bring to the attention of other organs of the United Nations, their subsidiary organs and specialized agencies concerned with furnishing technical assistance any matters arising out of the reports referred to in this part of the present Covenant which may assist such bodies in deciding, each within its field of competence, on the advisability of international measures likely to contribute to the effective progressive implementation of the present Covenant.”* ESKHS (md.22)’nin Türkçe resmi çevirisi, bu dipnotta yukarıda verdiğimiz alternatif çeviriyle büyük ölçüde koşuttur.

³¹ “**ESKHS**” (md.23)’te geçen “uluslararası faaliyetlerin” (“*international action*”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride “uluslararası düzeyde tedbirlerin” şeklinde çevrilmiştir. Orijinal metinde “tedbir” sözcüğü bulunmamaktadır.

³² “**ESKHS**” (md.24) hükmü, **MSHS** (md.46) hükmüne koşuttur.

konusunda kendiliğinden sahip oldukları hakkı haleldar eder biçimde yorumlanmayacaktır.³³

BÖLÜM V

Madde 26³⁴

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Üyesi ya da onun uzmanlık kuruluşlarından herhangi birinin üyesi olan Devletin, Uluslararası Adalet Divanı Statüsüne Taraf olan herhangi bir Devletin, ve³⁵ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından bu Sözleşmenin Tarafı olmaya davet edilmiş bulunan herhangi bir başka Devletin imzalamasına açıktır.

2. Bu Sözleşme onaylamaya tabidir. Onay belgeleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilecektir.

3. Bu Sözleşme, bu Maddenin 1. paragrafında anılan herhangi bir Devletin katılmasına açık olacaktır.

4. Katılma, bir katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilmesiyle gerçekleşecektir/(işlerlik kazanacaktır).

5. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, her bir onay ya da katılma belgesinin depo edilmesi hususunda, bu Sözleşmeyi imzalamış veya ona katılmış olan bütün Devletleri bilgilendirecektir.³⁶

³³ “ESKHS” (md.25) hükmü, **MSHS** (md.47) hükmüne koşuttur.

³⁴ “ESKHS” (md.26) hükmü, **MSHS** (md.48) hükmüne koşuttur.

³⁵ “ESKHS” (md.26/1)’de geçen “ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından...” ibaresindeki “ve” sözcüğü, Türkçe resmi çeviride “ya da” olarak geçmektedir.

³⁶ “ESKHS” (md.26/5)’in sonundaki “bilgilendirecektir” (“*shall inform*”) sözcüğü, Türkçe resmi çeviride hatalı olarak “bildirecektir” şeklinde çevrilmiştir.

Madde 27

1. Bu Sözleşme, otuz beşinci onay belgesinin ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilmesi tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

2. Otuz beşinci onay belgesinin ya da katılma belgesinin depo edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan veya ona katılan her bir Devlet bakımından bu Sözleşme, kendi onay ya da katılma belgesinin depo edilmesi tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.³⁷

Madde 28

Bu Sözleşmenin hükümleri, herhangi bir sınırlama veya istisna olmaksızın federal Devletlerin bütün bölgelerinde uygulanacaktır.³⁸

Madde 29

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik teklifinde bulunabilir ve bu teklifi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine verebilir. Genel Sekreter bunun üzerine, değişiklik tekliflerini, bu tekliflerin değerlendirilmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler konferansı toplanmasını isteyip istemedikleri hususunu bildirmelerine dair bir taleple birlikte, bu Sözleşmeye Taraf Devletlere iletacaktır. Taraf Devletlerin en az üçte birinin böyle bir konferansın toplanmasından yana olmaları halinde, Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler himayesinde bu konferansı toplayacaktır. Bu konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen herhangi bir değişiklik, onaylanmak üzere Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulacaktır.

2. Değişiklikler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul edildiği zaman yürürlüğe girecektir.

3. Değişiklikler yürürlüğe girdiği zaman, bunlar, değişikliği kabul etmiş olan Taraf Devletler bakımından bağlayıcı olacaktır, diğer Taraf

³⁷ “ESKHS” (md.27) hükmü, MSHS (md.49) hükmüne koşuttur.

³⁸ “ESKHS” (md.28) hükmü, MSHS (md.50) hükmüne koşuttur.

Devletler (ise), bu Sözleşmenin hükümleri ve kabul etmiş bulundukları herhangi bir daha önceki değişiklik ile bağlı kalmaya devam ederler.³⁹

Madde 30

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Madde 26 paragraf 5 çerçevesindeki bildirimleri dikkate almaksızın, aynı Maddenin 1. paragrafında anılan bütün Devletleri aşağıdaki hususlarda bilgilendirecektir:⁴⁰

- (a) Madde 26 çerçevesindeki imzalar, onaylar ve katılmalar;
- (b) Madde 27 uyarınca bu Sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihi ve Madde 29 uyarınca yapılan değişikliklerin yürürlüğe giriş tarihi.

Madde 31

1. Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri eşit derecede geçerli olan bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler arşivlerinde depo edilecektir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin onaylı örneklerini Madde 26’da belirtilen bütün Devletlere iletecektir.

TÜRKİYE’NİN ONAY SIRASINDA EKLEDİĞİ BEYANLAR VE ÇEKİNCE

(RG, 11/08/2003, s.25196)

³⁹ “**ESKHS**” (md.29) hükmü, **MSHS** (md.51) hükmüne koşuttur.

⁴⁰ “**ESKHS**” (md.30)’un birinci cümlesinin sonundaki “bilgilendirecektir” (“*shall inform*”) sözcüğü, Türkçe resmi çeviride hatalı olarak “bildirir” şeklinde çevrilmiştir.

BİRİNCİ BEYAN

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan beyanın metni.

“Türkiye Cumhuriyeti bu Sözleşme'den doğan yükümlülüklerini, BM Yasası (Charter) (özellikle 1. ve 2. Maddeler) çerçevesindeki yükümlülüklerine uygun olarak yerine getireceğini beyan eder.”

Text of the Declaration made by the Republic of Turkey upon ratification of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.

“The Republic of Turkey declares that; it will implement its obligations under the Covenant in accordance to the obligations under the Charter of the United Nations (especially Article 1 and 2 thereof).”

İKİNCİ BEYAN

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan beyanın metni.

“Türkiye Cumhuriyeti, bu Sözleşme'nin hükümlerinin yalnızca diplomatik ilişkisi bulunan Taraf Devletlere karşı uygulanacağını beyan eder.”

Text of the Declaration made by the Republic of Turkey upon ratification of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.

“The Republic of Turkey declares that it will implement the provisions of this Covenant only to the States with which it has diplomatic relations.”

ÜÇÜNCÜ BEYAN⁴¹

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan beyanın metni.

“Türkiye Cumhuriyeti, bu Sözleşme'nin ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin yasal ve idari düzeninin yürürlükte olduğu ülkesel sınırları itibarıyla onaylanmış bulunduğunu beyan eder.”⁴²

⁴¹ Türkiye'nin koyduğu Üçüncü Beyana ilişkin olarak, şimdiden öngörmek mümkündür ki, bu Beyan Sözleşmeye Taraf diğer Devletlerin olası itirazlarına açıktır. Kıbrıs meselesi nedeniyle konulduğu izlenimi veren bu Beyanın benzerini Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin eski (11 Numaralı Protokolle yapılan değişiklikten önceki) 25. Maddesi uyarınca “Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun Bireysel Şikayet Başvurularını Kabul ve İnceleme Yetkisini Tanıma Beyanı” çerçevesinde yapmıştı. Türkiye'nin 28/01/1987 tarihli bu Beyanın (i) bendi şu şekildeydi: “*Başvuru hakkının tanınması, sadece Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının uygulandığı sınırlar içindeki topraklarda Türk kamu makamlarının fiillerine veya ihmallerine dair iddiaları kapsar*”, (RG, 21/04/1987, s.19438). Bu ibare, en sonuncusu 28/01/1993 tarihinde yinelenen “süre uzatma beyanında” da özü itibarıyla muhafaza edilmişti. Ne var ki, AİHS sistemi içinde Sözleşme organları (Komisyon ve Mahkeme) gerek devletlerarası ve gerekse bireysel şikayet başvuruları çerçevesinde ürettikleri Türkiye'ye ilişkin kararlarda, anılan Beyanda belirtilen sınırlama kaydının geçersiz olduğuna hükmettiler ve bu içtihat yerleşik hale geldi. Genel olarak belirtmek gerekir ki, çeşitli insan hakları sözleşmeleriyle kurulan organların “Beyanlar/Çekinceler” konusundaki içtihatları incelendiğinde, yukarıda açıklanan mahiyetteki Beyanların (ki bunlar, adı Beyan olarak konulmuş olsa da, özü itibarıyla Çekince şeklinde mütalaa edilmektedir), geçerli görülmemektedir. Bu dipnotu, ilkin, Mehmet Semih Gemalmaz, **İnsan Hakları Belgeleri/Human Rights Instruments/Cilt IV/2004**, sf.54, dp.51'de koymuş ve Mehmet Semih Gemalmaz, **Usul Hukuku Mevzuatı/1. Kitap/2006**, sf.124, dp.3'te yinelemiştir. Türkiye'nin Beyanlarına ve Çekincesine ilişkin olarak diğer Taraf Devletlerce yapılan “itiraz”lar hakkında aşağıda verdiğimiz bilgi ışığında, bu dipnot ve izleyen dipnotlarda işaret ettiğimiz hususların ve öngörümüzün ne denli haklı olduğu kanıtlanmıştır.

⁴² Üçüncü Beyanın Türkçe metninde geçen “yasal ve idari düzeninin” ibaresinin önüne, aynı Beyanın İngilizce metnine ve aynı içerikte olup

Text of the Declaration made by the Republic of Turkey upon ratification of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.

“The Republic of Turkey declares that this Convention is ratified exclusively with regard to the national territory where the Constitution and the legal and administrative order of the Republic of Turkey are applied.”⁴³

ÇEKİNCE

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin 13. Maddesiyle ilgili olarak konan çekincenin metni.

“Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşme’nin 13. Maddesinin (3). ve (4). Paragrafları hükümlerini Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 3., 14., ve 42. Maddelerindeki hükümler çerçevesinde uygulama hakkını saklı tutar.”⁴⁴

MSHS’ne konulan Üçüncü Beyan metnine uygun olarak, “Anayasasının ve” sözcüklerinin gelmesi gerekirken, 11/08/2003 tarihli RG’de yayımlanan metinde sözü edilen ibare düşmüştür. Dolayısıyla, Üçüncü Beyanın resmi Türkçe metnine ilişkin resmi düzeltmenin RG’de yapılması gerekir. Bu Beyanın İngilizce metni şöyledir: “*The Republic of Turkey declares that this Convention is ratified exclusively with regard to the national territory where the Constitution and the legal and administrative order of the Republic of Turkey are applied.*” Bkz., Mehmet Semih Gemalmaz, **İnsan Hakları Belgeleri/Human Rights Instruments/Cilt IV/2004**, sf.55, dn.52 ve Mehmet Semih Gemalmaz, **Usul Hukuku Mevzuatı/1. Kitap/2006**, sf.125, dp.4.

⁴³ Türkiye’nin koyduğu Üçüncü Beyanın İngilizce metninde geçen “*Convention*” sözcüğü hatalı olup, bunun, Birinci ve İkinci Beyanların İngilizce metinlerinde doğru şekilde kullanıldığı gibi, “*Covenant*” şeklinde düzeltilmesi gerekir. Aynı hata, MSHS’nin onayı sırasında konan yine Üçüncü Beyan metninde de bulunmaktadır. Bkz., Mehmet Semih Gemalmaz, **İnsan Hakları Belgeleri/Human Rights Instruments/Cilt IV/2004**, sf.55, dp.53 ve Mehmet Semih Gemalmaz, **Usul Hukuku Mevzuatı/1. Kitap/2006**, sf.125, dp.5.

⁴⁴ Türkiye’nin koyduğu Çekincenin resmi Türkçe metni, resmi İngilizce metnin birebir karşılığı değildir. Türkçe metindeki “uygulama hakkını saklı

Text of the Reservation of the Republic of Turkey upon ratification of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.

“The Republic of Turkey reserves the right to interpret and apply the provisions of the paragraph (3) and (4) of the Article 13 of the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights in accordance to the provisions under Article 3, 14 and 42 of the Constitution of the Republic of Turkey.”

TÜRKİYE’NİN BEYANLARINA VE ÇEKİNCESİNE İTİRAZLAR

Türkiye’nin beyanlarına ve çekincesine yapılmış olan itirazlar:⁴⁵

1) Kıbrıs Hükümeti 26/11/2003 tarihli itirazında, Türkiye’nin ikinci ve üçüncü beyanlarındaki hükümlerin, çekince mahiyetinde olduğunu ve bu çekincelerin, Türkiye’nin Sözleşme ile üstlendiği yükümlülüğün hangi Taraf Devletler bakımından olduğunu belirsiz hale getirdiğini ve Türkiye’nin Sözleşmenin

tutar” ibaresi, İngilizce metne göre “*yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutar*” (“*to interpret and apply*”) şeklindedir. (vurgu bize aittir). Bkz., Mehmet Semih Gemalmaz, **İnsan Hakları Belgeleri/Human Rights Instruments/Cilt IV/2004**, sf.55, dp.54 ve Mehmet Semih Gemalmaz, **Usul Hukuku Mevzuatı/1. Kitap/2006**, sf.125, dp.6.

⁴⁵ Ulusal hukuk doktrininde bu Sözleşmeye Türkiye’nin koyduğu Beyanlar ile Çekinceye diğer Taraf Devletlerce yapılan itirazlar şu çalışmada metinleriyle birlikte açıklanmıştır. Mehmet Semih Gemalmaz, **İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisi/2007**, sf.503-504.

konusu ve amacı açısından taahhüdünü şüpheli duruma soktuğunu belirtmiştir.

2) Finlandiya Hükümeti 13/10/2004 tarihli itirazında, Türkiye'nin çekincesine işaretler, Sözleşme (md.13)'ün 3. ve 4. paragrafları hükümlerinin söz derece önemli olduğunu; Türkiye'nin Anayasasının belli bazı maddelerine yaptığı göndermenin genel mahiyet arz ettiğini ve çekincenin içeriğini açık şekilde ortaya koymadığını belirtmiştir. Finlandiya Hükümeti, Türkiye'nin Sözleşmede tanınmış hakları uygulamayı temin edecek olduğunu ve ulusal mevzuatını, anılan çekinceyi geri çekmek amacıyla, Sözleşme ile uyumlu hale getirmek için her şeyi yapacağını umduğunu beyan etmektedir.

3) Almanya Hükümeti 13/10/2004 tarihli itirazında, Türkiye'nin hem ikinci ve üçüncü beyanlarına, hem de çekincesine itirazlarını belirtmiştir. Almanya Hükümetine göre, andlaşmaların konusuna ve amacına saygı göstermek ve uygulamak, ve andlaşmalar çerçevesindeki yükümlülüklerine uymak üzere üstlendiği gerekli mevzuat değişikliğine hazır bulunmak andlaşmalara taraf olma tercihini kullanan bütün devletlerin ortak çıkarıdır. Bununla birlikte Almanya Hükümeti, Türkiye tarafından ESKHS'ne konulan ve ifade edilen türdeki beyanlardan ve çekincelerden kaygı duymaktadır. Almanya Hükümeti, anılan beyanların, Sözleşme çerçevesinde Türkiye'nin bağışlanmış bulunduğu devletler karşısında Sözleşmenin kapsamını sınırlandırmak ve Sözleşmede öngörülenlerden başkaca kayıtlamalar getirmek amacı taşımadığına inanmaktadır. Almanya Hükümeti, Sözleşme (md.13/3 ve 4) hükümlerinde tanınmış özgürlüklere büyük önem atfetmektedir. Almanya Hükümeti, Türk Hükümeti tarafından ifade edilen çekincenin, bu Maddenin, hükümde güvence altına alınan özgürlüklerin özünü/esasını koruyacak şekilde yorumlanacak ve uygulanacağı anlamına geldiği şeklinde anlamaktadır.

4) Yunanistan Hükümeti 11/10/2004 tarihli itirazında, Türkiye'nin ikinci beyanındaki "diplomatik ilişki" şartı ekseninde, bunun aslında bir çekince niteliğinde olduğunu; dolayısıyla anılan çekincenin, bireylerin hakları konusunu düzenleyen insan hakları andlaşmaları bağlamında Devletler

arasında karşılıklılık kuralının yeri olmadığı ilkesiyle bağdaşmadığını; bu nedenle Sözleşmenin konusu ve amacı ile çeliştiğini belirtmiştir. Türkiye'nin üçüncü beyanındaki "ulusal sınırlar" kaydı bağlamında Yunanistan Hükümeti, bunun da aslında bir çekince oluşturduğunu ve bu çekincenin, bir Taraf Devletin, kendi ülkesi sınırları içinde bulunmasa bile, o Devletin iktidarı ya da etkili kontrolüne tabi herhangi bir kişinin Sözleşmesel haklarına saygı göstermesi ve bunları güvence altına alması yükümlülüğüyle bağdaşmadığını ve bundan ötürü, Sözleşmenin konusu ve amacına aykırı olduğunu ifade etmiştir. Yunanistan Hükümetine göre, bu itirazları Sözleşmenin iki Devlet arasında yürürlüğe girmesine engel teşkil etmez; ancak Türkiye anılan çekincelerinden yararlanamaz.

5) Portekiz Hükümeti 13/10/2004 tarihli itirazında, özellikle Türkiye'nin çekincesi üzerinde durarak, bir devletin, genel terimlerle kendi ulusal mevzuatı hükümlerini ileri sürerek Sözleşme çerçevesindeki sorumluluklarını sınırlamaya yönelik çekincelerinin, Sözleşmenin konu ve amacı bağlamında çekince koyan Devletin taahhüdünü şüpheli hale getirebileceğini, ve ayrıca, bunların uluslararası hukukun temelini zedeleyeceğini belirtmiştir. Portekiz Hükümetine göre, andlaşmaların konusuna ve amacına saygı göstermek ve uygulamak, ve andlaşmalar çerçevesindeki yükümlülüklerine uymak üzere üstlendiği gerekli mevzuat değişikliğine hazır bulunmak andlaşmalara taraf olma tercihini kullanan bütün devletlerin ortak çıkarıdır. Bu nedenle Portekiz Hükümeti, Türkiye'nin ESKHS'ne koyduğu çekinceye itiraz etmektedir. Bu itiraz iki Devlet arasında Sözleşmenin yürürlüğe girmesine engel teşkil etmeyecektir.

6-) İsveç Hükümeti 30/06/2004 tarihli itirazında, Türkiye'nin ikinci beyanındaki "diplomatik ilişki" şartı ekseninde, bunun aslında bir çekince niteliğinde olduğunu; bu çekincenin Türkiye'nin Sözleşme yükümlülüğü ile kendisini ne ölçüde bağlı addettiğini muğlak hale getirdiğini; başkaca da durumu netleştirici veri olmadığından, Türkiye'nin Sözleşmenin konu ve amacı bağlamındaki taahhüdünü şüpheli duruma soktuğunu belirtmiştir. İsveç Hükümeti ayrıca, Türkiye'nin, Sözleşme (md.13/3 ve 4) hükümlerinin yorumlanması ve uygulanması bağlamında Anayasasına bunların içeriğini belirginleştirmeksizin

atıfta bulunduğunu hatırlatmaktadır. Türkiye'nin anılan Sözleşme hükümlerinden sapmasının ("*derogation*") ölçüsünü/kapsamını netliğe kavuşturacak açıklık ve bulunmaması nedeniyle bu çekince, Türkiye'nin Sözleşmenin konusu ve amacı bağlamındaki taahhüdünü ciddi biçimde kuşkulu hale getirmektedir ("*raises serious doubts*"). Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesinde kodifiye edildiği şekilde müesses teamül hukukuna göre, bir andlaşmanın konusu ve amacıyla bağdaşmayan çekincelere izin verilmez. Andlaşmaların konusuna ve amacına saygı göstermek ve uygulamak, ve andlaşmalar çerçevesindeki yükümlülüklerine uymak üzere üstlendiği gerekli mevzuat değişikliğine hazır bulunmak andlaşmalara taraf olma tercihini kullanan bütün devletlerin ortak çıkarıdır. Bu nedenlerle İsveç Hükümeti, Türkiye'nin anılan çekincelerine itiraz etmektedir. Bu itiraz, Sözleşmenin iki Devlet arasında yürürlüğe girmesine engel teşkil etmez. Türkiye anılan çekincelerinden yararlanmaksızın bu Sözleşme iki Devlet arasında bütünüyle yürürlüktedir.